

UPPSALA
UNIVERSITET

forskning om funktionshinder pågår

NR 2/2017

Ljudmiljön kan vara ett funktionshinder

Sid 2

Delaktighet viktigt
vid hjärnskada

Sid 4

Assistansen blir
mer medicinsk

Sid 6

Gester gemensamma
för teckenspråk och talat

Sid 8

Foto: iStockphoto

Ljudmiljö kan vara många saker. Ett exempel är att personer som inte kommunicerar med ljud ofta får förvirrade eller på andra sätt inte ändamålsenliga bemötanden när de ska köpa saker. Att ta fram ett papper och skriva på, eller använda improviserade gester skulle i många fall räcka långt. Men det händer ändå förvånansvärt sällan. Det är ett av många exempel på den hörandenorm som finns i samhället, menar författarna till antologin *Ljud tar plats*.

Ljud tar plats problematiserar hörandenormen

De ljud som finns på en plats kan orsaka problem för människor. Därför är det viktigt att tänka på ljud och hur ljud påverkar människor.

Alla människor rör sig i en ljudmiljö. Ljud påverkar oss, och mycket av samhällets kommunikation sker med ljud. Men alla har inte samma tillgång till ljud, och olika människor uppfattar och reagerar olika på ljud. Antologin *Ljud tar plats – funktionshinderperspektiv på ljudmiljöer* vill bidra till att öka förståelsen för de hinder och begräns-

ningar som finns i olika ljudmiljöer. Redaktörer för antologin är sociologen Elisabet Apelmo, etnologen Åsa Alftberg, båda vid institutionen för socialt arbete, Malmö högskola samt etnologen Kristofer Hansson vid institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet. Till samma forskargrupp hör även historikern Matilda Svensson Chowdhury.

– Vi vill lyfta begreppet ljudmiljö, säger Elisabet Apelmo. Ljud är alltid en del av fysiska platser och föremål, fysiskt, socialt och kulturellt. Vi vill också problematisera audismen, hörandenormen.

Audismen är en form av ableism eller funkofobi, som förutsätter att hörandet är det normala, och att avvikelser från

perfekt hörande är associerat med ett stigma. Normen antyder att det är ”fel” på de som inte hör, och att de ska ”botas” om möjligt.

– I den byggda miljön finns inbyggt en tanke att alla ska höra, fortsätter Elisabet Apelmo. Det finns hjälpmedel för att kompensera eller reparera hörselnedsättningen, men som samtidigt framhäver nedsättningen.

Ett annat perspektiv de vill ta in i den svenska debatten är att internationellt studerar man inom deaf studies dövheten som social identitet, inte som funktionsnedsättning.

– Deaf studies ser inte dövhet som en negativt laddad skillnad eller en brist, utan beskriver döva som en språklig minoritet. Sedan är det klart att alla döva inte ser det så. För de som nyligen fått en hörselnedsättning kan den förstås upplevas som en förlust.

Dålig ljudmiljö leder till ohälsa

Dåliga ljudmiljöer är ett problem för hela samhället. Sådana miljöer påverkar de som måste vistas där negativt, och kan på sikt leda till olika typer av ohälsa. Det blir oftare och mer problem för de som har en hörselnedsättning om ljudmiljön är dålig.

– En dålig ljudmiljö är en typ av otillgänglighet, och exempelvis Arbetsmiljöverket är väldigt tydliga med att en otillgänglig arbetsmiljö leder till psykosociala problem och stress. De är också tydliga med att en god arbetsmiljö är bra för alla. Alla mår bättre om det är bra akustik och bra ljus, exempelvis. Ändå har vi så många dåliga ljudmiljöer.

Ljudmiljön kan alltså i sig bli ett funktionshinder, även för personer som inte har någon funktionsnedsättning när det gäller tal eller hörsel. Öppna kontorslandskap är ett ständigt aktuellt exempel.

En specifik plats har vissa ljud som hör till, säger Elisabet Apelmo. Det är fläktar som brusar, trafik och andra maskiner som hörs, och människor som rör sig. Valet av material i den byggda miljön kan göra att samma ljud uppfattas olika på olika platser. Är det plåttak

eller tegeltak på en byggnad gör det att ett ösregn uppfattas väldigt olika.

Ljud hör till platsen och samverkar med platsen även på andra sätt. Det finns regler och normer för vilka ljud som är tillåtna.

– Biblioteket är ett tydligt exempel. Där är normen att inte prata alls, eller viska om man behöver kommunicera med bibliotekarien. Det socialiseras vi in i och kan. Klassrummet är en annan sådan plats.

Hörande norm diskriminerar i onödan

Audism som begrepp har funnits sedan 1975. Det beskriver en norm där personer med hörselnedsättningar inte ges samma rättigheter som hörande. Det kan exempelvis vara att ha samma möjligheter som hörande att ta del av skolan eller av information på bussar, tåg och stationer, som ofta enbart levereras via ljud, eller filmer, tv, youtube och andra rörliga medier som långt ifrån alltid är textade, eller att ringa efter en taxi.

Det finns också resultat som visar att det här i stor utsträckning är en fråga om inställning. Ett exempel kommer från studier kring internationella dövsammankomster.

– När det är så många tecknande människor på samma plats så händer det något i miljön runt omkring. Plötsligt har hörande människor en vilja att ”lätsasteckna”, ta fram papper och penna eller på andra sätt lösa kommunikationsfrågan. Det visar att det är möjligt att gå ifrån den här hörande normen.

I skolan är det vanligt att elever med hörselnedsättning har en resursperson som kan teckenspråk. Det är en på papperet bra lösning, men som ett av kapitlen i boken berättar så fungerar det långt ifrån alltid så bra. Exempelvis kan det bli så att resurspersonen och inte eleven kontrollerar elevens tillgång till teckenöversättning.

– Författaren till kapitlet kunde se att eleven bad att få det talade översatt, men resurspersonen svarade ”nej, jag tycker du ska öva på att höra med

implantatet”. Så eleven fick kämpa med att förstå genom implantatet istället för att kunna ta del av högläsningen på samma villkor som hörande.

Man undviker sociala rum man är obekvämd med

Den hörande normen sätter upp hinder för personer med hörselnedsättning som är svåra att uppfatta för de som inte råkar ut för dem. Det finns gott om forskning som visar att personer som upplever att de sticker ut som avvikande undviker sociala rum och interaktioner.

– Så en risk är att personer med hörselnedsättning drar sig tillbaka. Samtidigt kan de som inte gör det tvingas bli otroligt sociala. De kan känna att de alltid måste kompensera pinsamma situationer och missförstånd genom att vara glada, att det ligger på dem att vara den som hela tiden ska lösa problemet och ”rädda” sådana situationer.

Elisabet Apelmo konstaterar att boken inte är ett försök att lösa något.

– Det vi hoppas göra med den här boken är att öka medvetenheten om att den här hörandenormen är ett problem, att vi borde se det som en skillnad och inte som en brist. Det är också ett ganska obeforskat område. Den forskning som finns på ljudmiljöer handlar i princip bara om skolan och arbetsmiljön. När det gäller andra situationer som man möter i livet har vi inte hittat mycket forskning. Så förhoppningsvis kan vi även inspirera till att det forskas mer kring ljudmiljöer och hur de påverkar människor.

Foto: Marie Engström Apelmo

Du når Elisabet Apelmo på elisabet.apelmo@mah.se. Boken *LJUD TAR PLATS* ges ut av Lunds universitet. Den finns att ladda ner som pdf på lucris.lub.lu.se, och den går att beställa som bok på bland annat www.ht.lu.se.

Viktigt jobba med delaktighet vid förvärvad hjärnskada

Det är viktigt att en person som fått en hjärnskada får vara med och bestämma om sitt eget liv.

Det kan de ofta också.

Det säger en forskare.

Varje år drabbas runt 2000 barn och ungdomar i Sverige av en hjärnskada. De vanligaste orsakerna är trafik- och fallolyckor, men kan även orsakas av exempelvis en hjärntumör eller blödning i hjärnan. Dessa barn och ungdomar får förutom andra problem ofta stora problem med talet och kommunikation i allmänhet.

Logopeden Åsa Fyrberg har visat att många av de barn och ungdomar

sjukhuset, där hon själv träffat de flesta i den grupp barn och unga som ingår i avhandlingen.

– Avhandlingsarbetet är verkligen baserat på ett tvärprofessionellt teamarbete. Det täcker neuropsykologi, rehabassistans och medicinska data. Det är nästan ogörligt att undersöka den här problematiken utifrån bara en yrkesgrupps perspektiv.

vad som ser ut att vara en vanlig tonåring, men kommentarerna är som från ett mycket yngre barn. De kan ha svårt att förstå vad man säger till vem i vilken situation. Det kan bli för familjärt, för okontrollerat privat eller förolämpande.

Behöver inte vara hjärnskadan

Det är inte ovanligt att föräldrar skattar barnen som välfungerande för att ett år senare skatta dem som mindre väl fungerande. En fråga Åsa Fyrberg undersökte var vad det egentligen säger.

– Det kan hända vid hjärnskador att funktionen sjunker på det sättet. Men i flera fall såg vi att det inte var själva funktionen som förändrats, utan föräldrarnas skattning av barnen.

Det kan i sin tur bero på flera saker. Effekterna av skadan kanske inte var så tydliga från början, så föräldrarna har allt eftersom fått en större förståelse för barnets begränsningar. Föräldrarna kan också själva gå igenom en kris relaterad till barnets tillstånd som påverkar hur de har förmåga att uppfatta barnens funktion.

Det kanske heller inte alltid är hjärnskadan som påverkar beteendet.

– Jag intervjuade en tonåring som sa: ”Det är inget som ändrat sig efter olyckan, även om min pappa säger att jag är svår att prata med. Det handlar mer om att jag inte vill prata med honom om vissa saker”. Och det är ju inget konstigt. Alla ungdomar vill inte dela allt med en förälder. Detta är ytterligare ett skäl att det är viktigt med en bra uppföljning, där vi faktiskt får en möjlighet att prata med den hjärnskadade.

”För att de ska kunna fortsätta vara huvudpersonen i sitt eget liv så måste vi jobba med delaktigheten.”

som drabbas av en hjärnskada själva är kapabla att bedöma vilka problem de har med kommunikationen. Som det ser ut nu är det vanligt att bedömningen görs av vårdpersonal och närstående.

– Det är viktigt ur ett delaktighetsperspektiv att barnen och ungdomarna får vara med och själva bedöma. Det kan vara svårt, och vissa har så stora skador att de själva inte kan göra en sådan bedömning. Men det går ofta att komma ganska långt, säger Åsa Fyrberg.

Åsa Fyrberg disputerade tidigare i år med avhandlingen *Acquired Brain Injury in Children and Adolescents: Investigating Assessments of Communicative Participation in Daily Life Situations*, som hon lade fram vid institutionen för tillämpad informationsteknologi, Göteborgs universitet. Åsa Fyrberg arbetar vid Drottning Silvias barnsjukhus, som är en del av Sahlgrenska universitets-

Dolt funktionshinder

De barn och ungdomar Åsa Fyrberg undersökt är medelsvårt till svårt skadade. Det betyder att många får svårigheter med såväl grov- som finmotoriken. Men de kan också vara motoriskt välfungerande. Skadorna påverkar ofta de kognitiva förmågorna. De med störst skador kanske bara kan säga några få ord, eller bara har fungerande motorik i en hand och i övrigt är helt rullstolsburna.

Förutom nedsättningen av kognitiva förmågor så ger kommunikationsstörningar utan synliga yttre funktionshinder även andra typer av problem. Eftersom det inte syns något på utsidan så tror ofta personerna runt omkring att den här personen är normalfungerande, så det kan bli ett dolt funktionshinder.

– De kan exempelvis ha ett tal som flyter bra, men en språkförmåga som inte matchar talet. Det man ser kan vara

Personer med förvärvad hjärnskada kan ofta själva vara med och bedöma vilka problem de har med kommunikationen. Det visar logopeden Åsa Fyrbergs avhandling. Hon har också visat att brist på kommunikation inte behöver bero på skadan. Det kan exempelvis bero på att ett tonårsbarn inte vill prata om vissa saker med en förälder.

Skolan måste hämta hjälp utifrån

Förutom att de kan få problem i dagliga sociala interaktioner så kan de också få stora problem när de exempelvis ska tillbaka till skolan.

– De är för det första trötta av själva hjärnskadorna, vilket många blir. Sedan har de nedsättningar av skadan i sig. De kanske förutom det vanliga skolarbetet ska ta igen allt de missat. Då kan allt braka samman. Därför är det oerhört viktigt att skolan känner till vilka förutsättningar den enskilda personen faktiskt har, att skolan måste göra anpassningar, låta saker ta längre tid, ordna med en assistent och så.

Men hon konstaterar att man inte kan förvänta sig att skolan ska ha all den kunskap som behövs.

– Det här är en helt annan problematik än skolan oftast möter. Så de måste hämta kompetens utifrån, och vi som jobbar med det här måste utbilda skolan i vad de ska göra.

Fortsätta vara huvudpersonen i sitt eget liv

Vad tycker då Åsa Fyrberg att man kan göra för att hjälpa dessa ungdomar?

– Det är viktigt att göra en noggrann kartläggning av både tal och språk, från oralmotorik till ordförståelse. Det betyder i praktiken en logopedkartläggning, för det är vi som har de djupa kunskaperna om detta. Men man måste också se på personens förmåga till delaktighet i kommunikativa situationer. Man kan hamna helt utanför trots ett bra tal.

Därför måste rehabiliteringen hjälpa till med att hitta de tillfartsvägar till delaktigheten som faktiskt fungerar för individen.

– I de värsta scenarierna nu så blir ungdomen med förvärvad hjärnskada nån man talar om. För att de ska kunna fortsätta vara huvudpersonen i sitt eget liv så måste vi jobba med delaktigheten.

En viktig del i det är att fråga individen själv, vilket Åsa Fyrbergs forskning visat på. Hon påpekar också hur viktigt det är att följa upp personerna, så de inte kommer tillbaka till sina gamla miljöer utan att ha fått ordentlig utredning och en planerad rehabilitering.

– Allt detta kräver mycket av omgivningen, inte minst av föräldrarna.

Men först och främst vi inom vården, rehabiliteringen och skolan kan bli

betydligt bättre på att utbilda, utvärdera och följa upp. En fungerande vårdkedja baserad på nationella riktlinjer för omhändertagande av barn och ungdomar med förvärvad hjärnskada är ett mål vi arbetar emot.

Åsa Fyrberg rekommenderar skolor som får ta hand om barn och ungdomar med förvärvad hjärnskada att kontakta en logoped i ett regionalt rehabiliteringsteam för barn och ungdomar med förvärvad hjärnskada.

– Det finns en stor kompetens i den offentliga vårdens regionala team, som har enheter motsvarande vår från norr till söder på ett halvdussin orter i landet.

Även Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft är en väldigt bra resurs för föräldrar, barn och ungdomar samt skolan.

Foto: Catharina Fyrberg

Du når Åsa Fyrberg på asa.fyrberg@vgregion.se. Du kan ladda ner avhandlingen på gupea.ub.gu.se.

Foto: iStock

Utvecklingen inom assistans går mer och mer mot att tillgången på assistans bedöms utifrån medicinska kriterier. De formuleringar kring livskvalitet som finns i LSS blir allt svårare att hävda. Det finns också ett problem med att domar som gäller individer blir prejudicerande för hela grupper, vilket går emot intentionerna i LSS.

Fokus i assistansen blir mer medicinskt

Lagen LSS säger att personer ska få stöd så personerna får ett bättre liv. Det är lättare att få stöd för grundläggande behov. Det är svårare att få hjälp som gör att personerna blir mer självständiga.

Assistansersättningen är ett hett debattämne. Debatten handlar ofta om att räkna timmar, om fusk och om kostnader. Mot denna syn står de starka förespråkarna för ersättningen, som vill skydda ersättningen och de rättigheter den ger.

– Debatten domineras av polariserade ståndpunkter, säger Helene von Granitz. Den ena beskriver LSS som väldigt positiv och ändamålsenlig, och den andra beskriver assistansersättningen som ett

mörkt kapitel med kriminella inslag, överutnyttjande och fusk.

Helene von Granitz är doktorand vid på Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap, Uppsala Universitet och analytiker på Försäkringskassan, och forskar i hur assistansersättning uppfyller LSS intentioner. Hon menar att den polariserade debatten riskerar urholka legitimiteten för assistansersättningen.

– Polariseringen kan i sig försvaga yrkesrollen personlig assistans. Jag har

hört att assistenter till och med börjar dra sig för att jobba som assistent för de inte vill bli förknippade med branschen. Vi hoppas att vi kan bidra till att nyansera bilden genom att titta på vad ersättningen faktiskt åstadkommer. Fungerar den som lagen tänkt att den ska fungera?

Sverige har även fått kritik från FN för att det saknas statistik kring hur Sverige lever upp till konventionen om rättigheter för personer med funktions-

nedsättning när det gäller sambanden mellan kön, ålder och funktionsnedsättning. Ett syfte med forskningsprojektet är att bidra till att fylla ut dessa brister. Analysen bygger på svar från över 10 000 assistansberättigade, och är en av få kvantitativa studier på området. Projektet finansieras av Norrbacka-Eugenia-stiftelsen, Forte och Försäkringskassan.

Rättspraxis styr tillämpningen av LSS

Forskningsprojektet undersöker frågan både från brukarnas sida och utifrån ett myndighetsstyrningsperspektiv.

– Utifrån brukarperspektivet undersöker vi om assistansersättningen bidragit till ökad delaktighet och välbefinnande, en god livskvalitet och till att de som får den kan leva ett liv som andra, säger hon. Det vill säga

– Det sätt socialförsäkringen styrs och utvecklas utgår från prejudikat, det vill säga av domslut. Men det skapar problem, eftersom en dom som gäller en individ tolkas som att den gäller hela gruppen, medan hela tanken med LSS är att assistansen ska vara individuellt anpassad. Jag förstår att det kan framstå som nyckfullt när den grundläggande lagstiftningen och den gällande rätten står långt ifrån varandra och individer kommer i kläm. Så det är ett problem för lagens legitimering. Det andra är vad den gällande rätten har resulterat i. Det vi kan se är att intentionerna i LSS om att med hjälp av assistans ge människor möjlighet att vara delaktiga i samhället har glidit mot en medicinsk modell och domineras idag av omsorg och vårdande insatser.

”Det finns tydliga skillnader både när det gäller vilken assistans personer får tillgång till och hur mycket.”

har assistansersättningen uppfyllt de individuella rättigheter den är skriven för att uppfylla?

Det andra perspektivet handlar om hur de inblandade myndigheterna hanterar styrningen av lagen.

– LSS är en unik lagstiftning, som skiljer sig väsentligt från andra socialförsäkringsförmåner. Socialförsäkringen i stort är ett välfärdssystem som är byggt på kollektiva rättigheter, för olika grupper. Det finns gemensamma kriterier för hur de som behöver ska få tillgång till rättigheter och bidrag. Men assistanslagstiftningen är en rättighetslagstiftning som utgår från individuella behov, inte standardiserade krav. Det ställer helt andra krav på hur förvaltningen ska fungera.

Rättspraxisens utveckling är ett område som Helene von Granitz menar påverkar hur tolkningen av LSS utvecklas.

Fördelningen mellan grupper är ojämn

Det material som Helene von Granitz och hennes kollegor gått igenom pekar på att det finns tydliga skillnader både när det gäller vilken assistans personer får tillgång till och hur mycket. En stor del av assistansen går till att uppfylla grundläggande behov hos de personer som får den. En mindre del går till att tillfredsställa psykosociala behov.

– Endast en mycket liten del går till insatser som vi förknippar med självständighet, som arbete och studier, och även till annat sådant som kan anses ligga till grund för en högre livskvalitet, säger hon. Detta stämmer inte så bra med intentionerna i LSS. Den säger att assistansen ska ge möjlighet att delta i samhällslivet fullt ut och kunna leva ett liv som andra. Syftet med lagen är att man inte ska behöva bli en andra klassens medborgare för att man har en funktionsnedsättning.

Det finns också signifikanta skillnader när det gäller ålder. Assistansen som främjar delaktighet minskar tydligt med ökande ålder.

– Som barn har man ett nät av insatser, från skolan, från föräldrarna och andra stödinsatser. Men dessa försvinner med tiden och ersätts inte av andra nätverk som bygger upp en social struktur. Men det är också befogat att fråga om de insatser personer får under uppväxten är tillräckligt starka för att hålla i vuxen ålder.

Lagstiftning räcker inte

Det finns två områden där Helene von Granitz tycker att det tydligt går att peka ut att det behöver bli bättre. Det ena är i övergången från ungdom till vuxenlivet, som är en tydlig svag länk. Den andra är samarbetet mellan myndigheter.

– Idag är det en oklar gränsdragning när det gäller vad som är hälsa och sjukvård, som landstinget ansvarar för, och vad som är personlig assistans, som är kommunens ansvar. Landstinget kan till en viss del delegera assistans till kommunen. Men det kan bli en gråzon. Därför skulle jag gärna se mer samarbeten mellan myndigheterna, för att göra tydligt hur gränsdragningen mellan kommun och landsting fungerar.

Foto: Kim Bergström

Du når Helen von Granitz på helene.von.granitz@pubcare.uu.se

Gester en brygga mellan talade språk och teckenspråk

Personer som talar och personer som använder teckenspråk använder ofta samma gester. Gesterna personer använder verkar vara samma för olika språk.

Det finns större likheter mellan handrörelser vid talspråk och teckenspråk än vad vi kanske tror. Det säger lingvisten Paul Cibulka.

– Hur personer som använder talspråk använder händerna för att till exempel förstärka frågor eller visa på engagemang i ett samtal liknar på många sätt rörelserna som personer som talar teckenspråk använder för att kommunicera. Resultaten från min forskning tyder även på att det kan finnas universella interaktionsmönster oavsett språk eller samhälle kommunikationen sker i.

Genom att på detta sätt studera hur de olika faserna hänger samman med olika typer av handlingar så gör Paul Cibulkas forskning att det blir lättare att förstå hur vi interagerar med varandra.

Paul Cibulka lade sommaren 2016 fram sin avhandling *A Universal of Human Interaction? Manual Movement as Interactional Practice in Spoken and Signed Conversation* vid Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, Göteborgs universitet.

En oavslutad gest kan ha en egen innebörd

I många avseenden är talat språk och teckenspråk olika saker. De talade språken och teckenspråken är dessutom tämligen många var för sig. Ändå går det alltså att se att teckenspråkstalare använder sig av liknande strategier som personer som använder talspråk. I en del fall är det till och med exakt samma strategier.

I sin avhandling har Paul Cibulka analyserat enskilda steg när de som

kommunicerar med varandra utför gester eller tecken. I tidigare forskning om hur handrörelser används i talspråk har man betraktat tajmingen av dessa faser huvudsakligen som att den är knuten till det som sägs. Utgångspunkten i Paul Cibulkas avhandling är istället att dessa handrörelser kan tolkas som sociala handlingar i sig.

Ett exempel på den här typen av strategier eller gester är att när en deltagare har ställt en fråga så förblir händerna ofta i den position de placerats i under själva frågan, och dras tillbaka först när frågan har besvarats. Det blir då en indikation på att den som ställde frågan anser att hen fått ett acceptabelt svar.

Men ibland händer det att den som ställt frågan bara drar tillbaka handen halva vägen. Det kan exempelvis inträffa när en deltagare har haft ordet, men av någon anledning inte kunnat avsluta sitt yttrande, exempelvis på grund av att hen har blivit avbruten.

– Detta är en strategi som deltagaren kan använda för att visa att hen så att säga är på ”standby”, i avvaktan på nästa möjliga tillfälle att återuppta sitt påbörjade yttrande.

Samma gest kan vara icke-verbal kommunikation eller en del av grammatiken

Handrörelser har traditionellt setts som en del av själva språket när det gäller teckenspråk, alltså som en del av den ”verbala” kommunikationen. Men när det gäller talade språk har handrörelser setts som en del av den icke-verbala

kommunikationen. Trots att det – som Paul Cibulkas forskning visat – rör sig om exakt samma rörelser och som dessutom fyller exakt samma funktion.

Ett annat exempel är när en person använder sig av ögonbrynsrörelser för att formulera frågor. I teckenspråksinläringen förs det in som en ny företeelse. Men personer som använder talspråk använder ögonbrynsrörelser som en del i sitt talspråk. De räknas då inte som del av språkets grammatik, utan som en icke-verbal företeelse.

– Många aspekter i teckenspråket är inte så komplicerade som de ser ut. Även om det är sant att teckenspråkets grammatik baseras på det visuella till en högre grad än talspråkets grammatik, så går det ändå att jämföra dem på så sätt. Det kan vara bra att i teckenspråksundervisningen jämföra med liknande företeelser i talspråket. På det sättet kan de strategier som de som lär sig teckenspråk ska använda i sina teckenspråkiga interaktioner bli lättare att förstå för eleverna.

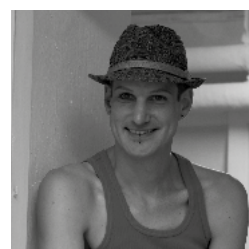

Foto: Monica Havström,
Göteborgs universitet

Du når Paul Cibulka på paul.cibulka@posteo.de. Du kan ladda ner avhandlingen från gupea.ub.gu.se.

Foto: c.off

Hallå där!

Kroppsfunktion är ett samarbetsprojekt för gränsöverskridande koreografi av och med personer med olika funktionsvariationer. Syftet är att undersöka språk, koreografi, rörelser och funktionalitetsnormer i ett konstnärligt sammanhang. Izabella Borzecka är verksamhetsledare för c.off, den förening som driver projektet.

Vad gör ni inom Kroppsfunktion?

Den idella föreningen c.off:s uppdrag och syfte är att skapa, utmana och laborera med koreografiska praktiker. Vi menar att koreografi är mer än bara dans, och kan handla om andra sorters rörelser som normalt inte får plats i en scenföreställning. Man kan säga att vi också arbetar med performancebegreppet. Alla rörelser kan vara koreografi. Vi driver bland annat egna projekt kring detta, däribland Kroppsfunktion, som mer har som syfte att vara utforskande än att producera färdiga scenföreställningar.

Inom Kroppsfunktion skapar vi ett sammanhang där det som annars betraktas som nedsättningar blir möjligheter, så alla som deltar får en möjlighet att utöva sin koreografi. Vår pedagogik handlar inte om att korrigera personens rörelse så de kan dansa "rätt", utan om att se från andra hållet, hur personen dansar, och sedan försöka utveckla och lära varandra utifrån det. Vissa av de deltagande har inte det talande språket som

främsta kommunikationsform. Då kan vi använda dansen som vårt gemensamma kommunikationsspråk, där vi förstår varandra på ett annat sätt.

Vad har ni gjort?

Projektet startade 2014. Först jobbade vi mycket undersökande, för att prova oss fram. Sedan har vi med utgångspunkt i det bland annat gjort två scen- eller dansföreställningar, som heter (*im*)perfekta koreografier och *Mina egna kroppar*. Vi har fått väldigt positiva reaktioner på dem, från exempelvis Dagens Nyheter och P1 kultur. Vi har också tagit fram en arbetsmetod som vi undersöker hur vi kan jobba vidare med och sprida till andra.

Vi har även skapat en populärvetenskaplig antologi, och ska nu släppa en publikation till som blandar ett teoretiskt och ett konstnärligt perspektiv. Det är en tydlig målsättning med hela projektet, att likställa teori och praktik, och att kunskapsproduktion inte bara

finns i det skrivna ordet. Det kan även utforskas genom koreografi, där vi också kan lära oss nya saker, exempelvis om funktionalitet och språk. Det blir ett sätt att bättre förstå våra egna begränsningar och möjligheter.

Vilka deltar i Kroppsfunktion?

Kroppsfunktion är ett projekt där flera organisationer med olika bakgrund deltar. Förutom c.off ingår vår systerorganisation ccap, som producerar scenföreställningar, installationer, filmer, objekt, publikationer och koreografi, samt VIDA omsorg och utbildning, särskolan Kung Saga, särskolan Lindparken och danskompaniet Shake it Collaborations.

Du når c.off på www.c.off.se

↓ ANNONS

Stiftelsen Sävstaholm

Stiftelsen Sävstaholm stödjer forsknings- och utvecklingsprojekt kring barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Bidrag ges till vetenskaplig forskning som är nyskapande och bedrivs med hög kvalitet samt till utvecklingsarbete som kan komma denna grupp till godo.

Ansökan om projektbidrag ska vara stiftelsen tillhanda senast den 1 september 2017. Observera att ansöknings-

handlingarna ska inges i 10 exemplar (1 original och 9 kopior). Information och ansökningsblankett kan laddas ner från stiftelsens hemsida eller beställas från stiftelsens kansli.

Stiftelsen Sävstaholm
Bangårdsgatan 13, 3tr, 753 20 Uppsala
tfn: 018 – 10 33 20
mail: stiftelsen.savstaholm@telia.com
webb: www.stiftelsensavstaholm.se

Flyttat eller bytt e-postadress?

Om du flyttar och byter adress eller byter e-postadress, meddela det till redaktionen, cff@cff.uu.se eller på telefon **018-471 64 45**.

Så missar du inte något nummer av tidningen.

Avhandling

Depression hos unga personer

Depression betraktas som den vanligast förekommande orsaken till sjukdom och funktionsnedsättning hos ungdomar och unga vuxna, och är därmed en viktig folkhälsofråga. Det är därför viktigt att fördjupa kunskapen om orsaker och bestämningsfaktorer. Det gäller särskilt sådana omständigheter som är möjliga att påverka politiskt och organisatoriskt. Att finna och pröva metoder som kan användas för att förebygga depression hos unga personer är också viktig kunskap. I sin avhandling vid avdelningen för hälsovetenskap, Mittuniversitetet har Heléne Zetterström Dahlqvist undersökt bestämningsfaktorer som på olika nivåer (individuell,

psykosocial och strukturell) kan kopplas till depression och depressiva symptom hos ungdomar i Sverige. Hon har också studerat om en förebyggande metod (DISA) som används i skolor har effekt, när den används av skolans personal. Resultaten visade sammanfattningsvis att utsatthet för sexuella trakasserier var en viktig bestämningsfaktor för depression hos flickor följt av lågt personligt relativt välbefinnande. Hos pojkar däremot var lågt personligt relativt välbefinnande den viktigaste bestämningsfaktorn för depression följt av föräldrarnas invandrarbakgrund. Att vara utsatt för sexuella trakasserier var av betydelse för flickornas psykiska hälsa, men inte för pojkarnas. I de skolor

som studerades deltog endast flickor med omfattande symptom på depression, det vill säga fel målgrupp, och alltså inte som en förebyggande insats. När resultaten följdes upp konstaterade författaren att effekten på depression av den förebyggande metoden DISA var försumbar. Skolor som planerar att använda metoden bör alltså försäkra sig om att vända sig till rätt målgrupp.

Avhandlingen heter DETERMINANTS OF DEPRESSIVE SYMPTOMS IN ADOLESCENTS: THE ROLE OF SEXUAL HARASSMENT AND IMPLICATIONS FOR PREVENTIVE INTERVENTIONS. Den är skriven av Heléne Zetterström Dahlqvist och kan hämtas från www.diva-portal.org.

Att delta i sin egen rehabilitering

I dagens hälso- och sjukvård är patientens delaktighet av central betydelse. Men det är ofta oklart vad delaktighet egentligen betyder, och hur patienternas delaktighet i sin rehabilitering kan fångas och dokumenteras. Jeanette Lindberg har i sin avhandling vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa, Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet, studerat patientdelaktighet vid ryggmärgsskaderehabilitering ur patienternas, de närståendes och personalens synvinkel. Hon har också prövat ett instrument för utvärdering.

Instrumentet är ett frågeformulär och har utvecklats från resultat av de intervjuer som i avhandlingen genomförts med patienter. Avhandlingens resultat visade att patienterna såg det som självklart att de var delaktiga i sin vård och sin rehabilitering. I intervjuerna framkom sådant som respekt och integritet, planering och beslutsfattande, information och kunskap, motivation och uppmuntran samt närståendes delaktighet. Personalen lyfte i sina texter särskilt fram att när patienten var teammedlem så var det

viktigt för patientens delaktighet. Författaren konstaterar att patientdelaktighet är ett komplext och dynamiskt begrepp som omfattar flera dimensioner. Varje patient har unika förutsättningar och behov. Ett personcentrerat förhållningssätt är därför nödvändigt.

Avhandlingen heter PATIENTDELAKTIGHET. BETYDELSE OCH UTVÄRDERING INOM RYGGMÄRGSSKADE-REHABILITERING. Den är skriven av Jeanette Lindberg och kan hämtas från gupea.ub.gu.se.

Självbestämmande i bostaden

Efter den svenska psykiatrireformen i mitten av 1990-talet finns huvudsakligen två samhällsbaserade boendeinsatser: bostad med särskild service och boendestöd i en vanlig bostad. Stödet syftar till att personer med psykisk funktionsnedsättning ska kunna bo och leva som andra i en bostad som inte är som en institution, utan personens privata permanenta hem. Boendeinsatser har tidigare vanligen studerats och följts upp ur ett utifrånperspektiv. Rosita Brolin har i sin avhandling vid institutionen för hälso- och vårdvetenskap, Linnéuniversitetet studerat hur personer med psykisk funktionsnedsättning själva upplever sin boendesituation. Avhandlingens underlag har samlats in med hjälp av ett för ändamålet konstruerat frågeformulär, med frågor som har fasta eller förvalda svarsalternativ, och öppna frågor där

svarspersonen kan skriva svaret med egna ord. Resultaten visade att personerna med psykisk funktionsnedsättning i hög grad var nöjda med sitt boende, och att viktiga förutsättningar för det var att de kände sig säkra, behöll sin integritet och hade möjligheter att välja. Att bo med särskilt stöd kännetecknades av ständig närhet, begränsade möjligheter att få bestämma själv och ett inskränkt privatliv. Personer som bodde med särskilt stöd upplevde bristen på självbestämmande som viktig, och hanterade detta genom att sträva efter mening. Att bo i en vanlig bostad med stöd innebar däremot oberoende, rätt att bestämma själv, ensamhet och ibland brist på stöd. För dessa personer var det centralt att kunna bemästra det dagliga livet. Personal som ger stöd i boendet

är betydelsefulla när det gäller att underlätta livet i vardagen. Det är därför viktigt att stödet ges fortlöpande. Författaren konstaterar att det finns behov av förändringar i det stöd i boendet som ges, så att detta stärker de boendes integritet och självbestämmande. De boendes erfarenheter behöver tas hänsyn till när det gäller planeringen och genomförandet av boendestöd. Det är viktigt att prioritera säkerhet, integritet, egna val, socialt stöd och att stödet är kontinuerligt.

Avhandlingen heter **JAG KAN ÖPPNA FÖNSTRET NÄR JAG VILL: BOENDESITUATIONEN FÖR PERSONER MED PSYKISK FUNKTIONSNEDSÄTTNING**. Den är skriven av Rosita Brolin och kan hämtas från www.diva-portal.org

Läsvärt

Kunskap om arbetslivet samlad

I denna bok, med titeln *Arbetsliv för alla*, har en rad forskare i olika kapitel presenterat den kunskap som idag finns om funktionsnedsättning och arbete. Hur fungerar arbetsmarknaden i Sverige för personer med funktionsnedsättning? Är det fler personer med funktionsnedsättning i Sverige som är i arbete än i

övriga EU-länder? Hur utvecklas en god samverkan för att öka möjligheterna att nå, få och behålla ett arbete för personer med funktionsnedsättning? Leder ökad samverkan mellan arbetsgivare och myndigheter till ökad tillgänglighet? Detta är några av de frågor som får sin belysning. Avslutningsvis ger författarna

en samlad bild av centrala faktorer som påverkar tillgängligheten samtidigt som de diskuterar ansvarsfrågan.

Boken heter **ARBETSLIV FÖR ALLA**. Redaktörer är Berth Danermark och Susanna Larsson Tholén. Boken är utgiven av Gleerups.

POSTTIDNING B

Institutionen för folkhälso-
och vårdvetenskap
Box 564, 751 22 Uppsala

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Spar pengar och miljö, läs oss på webben!

Vill du hellre läsa FORSKNING OM FUNKTIONSHINDER PÅGÅR på webben, och därmed spara både pengar och miljö? E-posta din anmälan till cff@cff.uu.se så får du tidningen i PDF-format istället.

Kalendern

2017

JUNI

8–11 Chicago, Illinois, USA
Paving the Way for Therapy.
Second International
Conference of the T21RS.
Information:
www.t21rs.org

18–21 Linköping
Cognitive Hearing Science
for Communication
(CHSCOM2017).
Information:
www.chscom2017.se

JULI

6–7 Lausanne, Schweiz
Sixth Annual Conference of
ALTER: Disability, Recogni-
tion and Community Living,
Diversity of practices and
plurality of values.
Information:
alterconf2017.sciencesconf.org

9–11 Oxford, Storbritannien
Movement 2017:
Brain-Body-Cognition.
Information:
www.movementis.net

26–27 Bangkok, Thailand
Fourth Ratchasuda
International Conference on
Disability 2017: "Innovation
Towards Accessibility for All".
Information:
[www.rs.mahidol.ac.th/
ratchasuda-conference](http://www.rs.mahidol.ac.th/ratchasuda-conference)

NOVEMBER

1–4 Stockholm
EPH: 10th European Public
Health Conference:
Sustaining Resilient and
Health Communities.
Information:
www.ephconference.eu

13–16 Bangkok, Thailand
IASSID Asia-Pacific
4th Regional Conference.
Information:
[www.iassidd.org/
conference/](http://www.iassidd.org/conference/)

26–29 Dunedin, Nya Zeeland
Disability Matters: Making
the Convention Real.
Information:
[www.otago.ac.nz/
disability-matters](http://www.otago.ac.nz/disability-matters)

Nästa nummer ...

... av Forskning om funktions-
hinder pågår kommer vecka 38.

UPPSALA
UNIVERSITET

Forskning om funktionshinder pågår är utgiven av
Centrum för forskning om funktionshinder, Uppsala
universitet. Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap,
Box 564, 751 22 Uppsala.

Ansvaret utgivare Päivi Adolfsson, tel. 018-471 64 45,
paivi.adolfsson@cff.uu.se

Redaktör Lennart Köhler, tel. 018-56 12 03,
lennart.kohler@ordvet.se • Kim Bergström,
tel. 018-56 12 04, kim.bergstrom@ordvet.se
• Karin Sonnander, tel. 018-471 61 69,
karin.sonnander@pubcare.uu.se

Tidningsärenden Centrum för forskning om
funktionshinder, 018-471 64 45, cff@cff.uu.se

Grafisk produktion Matador kommunikation, Uppsala.
Omslagsbild iStockphoto.

Tryck TMG Tabergs.

Tidningen ges ut fyra gånger om året.
På Centrum för forskning om funktionshinderns hemsida
kan man hitta alla tidigare nummer av tidningen:
www.cff.uu.se/Tidskrift/

ISSN 1103-1956